

Міністерство освіти і науки України
Навчально-методичний центр професійно-технічної
освіти у Рівненській області

**Методика використання навчальних проблемно-
інтуїтивних ситуацій під час проведення
теоретичних занять та виробничого
навчання**

Методичні рекомендації

Рівне – 2015

Відомче видання

Методика використання навчальних проблемно-інтуїтивних ситуацій під час проведення теоретичних занять та виробничого навчання. Методичні рекомендації. Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Рівненській області.

Рівне, 2015 р. Кількість сторінок: 27.

Методичні рекомендації підготовлені відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006 № 419, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 15.06.2006 № 711/12585, Положення про методичну роботу в ПТНЗ, грудень 2000 року, 2010 року та інших нормативно-правових актів у галузі освіти.

Методичні рекомендації призначені для надання допомоги методистам, викладачам та майстрам виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у організації навчально-виробничого процесу згідно сучасних вимог, для підготовки до проведення занять з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки кваліфікованих робітників, а також може бути використана як приблизна форма під час підготовки методичних розробок, методичних посібників зі спеціальних дисциплін.

Розробник

Пелипчук Микола Петрович – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області

Методичні рекомендації розглянуто на занятті круглого столу викладачів та майстрів виробничого навчання сільськогосподарських професій (протокол № 1 від 14.05.2015)

Навчально-методичне видання затверджено навчально-методичною радою НМЦ ПТО у Рівненській області.

Протокол № 4 від 11.06.2015 року.

формулювання думок та вислови власних позицій учнів;

рівні активності учнів (ретельність роботи з описом ситуації, кількість виступів тощо);

уміння робити висновки;
культуру дискусії.

Є певна різниця між методами „випадків” та „ситуацій”, яка важлива для організації роботи в навчальному процесі.

Перша й головна різниця цих методів стосується особливостей опису. Опис випадків охоплює один випадок, головний на фоні другорядних фактів. Опис ситуації містить кілька основних, пов’язаних між собою випадків у контексті другорядних, додаткових фактів. Опис ситуації репрезентує певний розвиток проблеми, для розв’язання якої потрібно розглянути різноманітні „за” і „проти”. Обсяг опису ситуацій може займати десятки сторінок і є набагато більшим, ніж обсяг опису випадку. Тому опис ситуації учні повинні отримати за кілька днів до заняття, щоб ретельно з ним ознайомитись, на відміну від опису випадку, який учні отримують на тому ж занятті, під час якого відбувається обговорення описаної проблеми. В описі ситуації міститься вся суттєва інформація, потрібна для розв’язання проблем; у ньому немає навчальних елементів, наприклад таких: „Додаткові питання для учнів”, „Додаткова інформація для педагога”.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Сутність, принципи, завдання та типи проблемного навчання	4
2. Особливості застосування проблемної ситуації у навчальному процесі	7
3. Підходи до розв’язання проблемно-інтуїтивних ситуацій	9
4. Методика проведення вступного інструктажу	12
5. Аналіз конкретних ситуацій (case method)	17
Висновки	18
Список використаної літератури	20
Додатки	21

Алгоритм проведення вступного інструктажу під час уроку виробничого навчання на тему „ТО та ремонт сільськогосподарських машин”

Алгоритм проведення занять із застосуванням методу конкретних ситуацій

Учительська професія - це людинознавство...
Василь Сухомлинський



Вступ

Наш світ з початку свого існування докорінно змінився і постійно продовжує вдосконалюватись, набувати нового вигляду, разом із тим він вимагає від суспільства нових знань вмінь та навичок.

Успіх виробничого навчання значною мірою залежить не тільки від правильного визначення його мети і змісту, а й від засобів досягнення цієї мети, тобто від методів навчання, вступного інструктажу в навчально-виробничих умовах, у майстернях і лабораторіях училищ, на підприємствах.

Процес навчання в професійно-технічних училищах вимагає від викладачів і майстрів дотримання в своїй повсякденній педагогічній діяльності наступних положень, правил, законів, названих дидактичними принципами.

Сутність, принципи, завдання та типи проблемного навчання

Дидактичні принципи проблемного навчання:
високого рівня навчання;
систематичності і послідовності навчання;

1. Пошуки найкращих розв'язків і варіантів. Характерна конкуренція між учасниками, яка виявляється в прагненні висловитися раніше від інших.

2. Оцінка значення дискусії за наявності різних точок зору на питання, які обговорюються. Усвідомлення відсутності однозначних рішень проблеми. Критична оцінка своїх попередніх позицій.

3. Збільшення віри у власні сили, що є наслідком вдалих виступів даного учня перед іншими.

Другий етап. Вибираючи шляхи вирішення поданих проблем, потрібно враховувати такі критерії:

позитивні сторони прийнятого рішення;

передбачувані наслідки впровадження прийнятого рішення;

негативні умови його реалізації.

Особливо важливим елементом цього етапу методу ситуацій є класифікація висловлених аргументів на користь прийнятого рішення та виокремлення їх, обґрунтування вибору розв'язання проблеми, яка розглядається. Важливо, щоб ці аргументи сформулювали учні під час дискусії, а роль педагога зводиться до збирання та остаточного обґрунтування цих аргументів.

Третій етап. У цій частині заняття потрібно підбити підсумки здійсненої роботи, які охоплюють:

нагадування суті проблеми, що розглядалася;

нагадування тих висловів та позицій у дискусії, які значно вплинули на прийняття остаточного рішення;

повторення змісту прийнятих остаточних рішень;

особисте враження від проведеного заняття, оцінка значення дискусії та прийнятих за її проведення розв'язань (вирішень) проблеми.

Окрім того, педагог відзначає внесок учасників у проведення заняття, однак **забороняється згадувати:**

розуміння учнями способів синтезу відокремлених у процесі аналізу фактів;

упевненість у тому, що отримана інформація відповідно висвітлює суть питань, розміщених у кінці опису ситуації.

Перший етап. Пояснення суті методу конкретних ситуацій доцільне тільки тоді, коли заняття в даній групі проводиться вперше. Однак воно (пояснення) не передбачає докладної характеристики прийомів та засобів, які використовуються в процесі роботи. Достатньо зупинитися на поясненні самого перебігу занять та завдань, які учні повинні виконати для реалізації кожного етапу навчальної діяльності.

Найважливішою частиною методу ситуацій є **дискусія** з певної проблеми. На цьому етапі заняття можлива конфронтація різних думок, різних позицій і досвіду. Іноді учасники, які особливо впевнені в собі й непохитні у власних поглядах, змушені протягом дискусії змінити свій погляд на питання. Дискусія повинна проводитись у сприятливій атмосфері, щоб кожен, хто виступає, відчував важливість свого голосу й розумів, що його погляд вплине на прийняття відповідного рішення.

Поведінка учасників дискусії значно залежить від організатора заняття, який повинен керувати так, щоб надати можливість кожному учаснику заняття висловитися, але водночас не давати змогу відхилитися від головного напрямку дискусії. Доповідач має можливість порівняти власні позиції з поглядами колег. Це відомий прийом засвоєння культури дискусії й толерантного сприйняття відмінних поглядів.

Періоди, які проходять більшість учасників занять, проведених методом конкретних ситуацій за час дискусії (за А. Ерліхом (Ehrlich):

наглядності навчання;
доступності навчання;
навчання на виробничій практиці;
активності і свідомості учнів у навчанні;
твердості знань, умінь і навиків.

Всі ці принципи взаємозв'язані і на їх основі проводиться процес навчання учнів.

Пізнавальна активність – це причина і водночас наслідок прогресивного функціонування проблемної ситуації. Наявність навчальної проблемної ситуації охоплює також і такі компоненти психологічної організації пізнавальної діяльності як мотиви, мета, внутрішні умови мислення.

Здебільшого процес виникнення проблем і задач, будучи безпосередньо пов'язаним із змістом і характером запитань, відбувається тільки на певних стадіях розгортання пізнавального процесу в проблемній ситуації.

Наприклад: пізнавальна потреба спричиняючи пошукову активність учня, деталізується через пізнавальний мотив, а пізнавальний мотив в свою чергу матеріалізується у вигляді проблеми і наближаючи момент відкриття учнем суб'єктивно нового знання, стимулює виявлення ними особистої мети, постановку конкретних завдань.

Проблемна ситуація – психологічний стан, що виникає в результаті мислительної взаємодії суб'єкта (учня) з об'єктом (навчальним матеріалом), який викликає пізнавальну потребу розкрити суть процесу або явища, що вивчається.

Процес становлення проблемних ситуацій не зводиться до окремих прийомів подачі інформації, постановки запитань чи пред'явлення учнями завдань для розвитку. Тлумачення проблемної ситуації відбувається за

умови особливої єдності об'єктивних властивостей зовнішньої задачі пізнавальним і вмотивованим напруженням учня, яке спрямоване на розуміння ним прихованих компонентів цієї задачі. Внаслідок цього ситуація зовнішньої задачі переосмислюється учнем, переформулюється ним, внутрішня ж проблемна ситуація не зникає під час її розв'язання, а тільки підлягає істотній перебудові. Це зумовлено тим, що зовсім не достатньо лише сформулювати мету розв'язання задачі або навіть вказати проблему. Необхідно весь час процес розв'язання задачі будувати, як процес розв'язування проблемної ситуації.

Іншими словами, проблемні ситуації породжуються проблемними задачами чи завданнями та проблемними запитаннями. Проблемне запитання, як і проблемна задача, є характеристикою об'єкта мислення. Але між ними є відмінність. Структуру проблемної задачі характеризують три компоненти: дані (умова), вимога та невідоме. Питання ж, з одного боку, може входити у структуру проблемної задачі і виконувати функцію її вимоги, з іншого – бути відносно самостійною формою думки, як окреме проблематизоване висловлювання, що вимагає відповіді. Однак і в другому випадку, попередньо аналізуючи запитання, суб'єкт (учень) уточнює умови його постановки, відділяє умови від вимог, тобто поступово переформулює запитання у задачу.

Евристична бесіда містить серію взаємопов'язаних запитань педагога до учнів. У кожному такому запитанні повинна міститися проблема, без вирішення якої не можна перейти до наступного етапу в пошуковій діяльності.

дидактична література, у якій подано приклади таких описів;

художня, документальна література;
аналіз різноманітних навчальних курсів;
опрацювання власних проведених занять.

Пропоноване для учнів завдання проаналізувати опис ситуації вдома передбачає застосування неписьмової форми цього дидактичного засобу.

Опис ситуації повинен включати такі елементи:

основний текст, який містить суттєву інформацію, необхідну для розв'язання проблеми (обсяг – не більше 1-ї сторінки машинописного тексту);

проблемні питання (бажано не більше 4-х);

список першоджерел, рекомендованих для розв'язання проблеми;

блок додаткової інформації (нормативні акти, фактичні дані тощо).

Опис треба подавати так, щоб створити можливість багатоваріантності розв'язань проблеми, яка розглядається. Саме це дає змогу спонукати учнів до дискусії. Важливо, щоб опис ситуації спирався на дійсні факти, подані в повній формі, відповідно до рівня підготовки учнів і тематики занять.

Обсяг опису та складність наведених там питань (проблем), час, необхідний учням для попереднього аналізу ситуації, визначаються відповідно до потреб конкретної навчальної групи.

Важливим фактором вступного етапу є готовність учнів до роботи за даним методом.

Відповідна підготовленість учнів передбачає:

надання інформації, яка стосується технології аналізу складних ситуацій;

**Алгоритм
проведення занять із застосуванням методу
конкретних ситуацій**

1. Вступ
2. Підготовка (підбір ситуації педагогом).
3. Усний переказ опису ситуації учням для ознайомлення з його змістом удома.
4. Аналіз опису ситуації учнями в позаурочний час.

Перший етап

Пояснення суті методу ситуації учнями.

Дискусія з приводу проблеми, поданої в описі, відповідно до суті питань.

Другий етап

Вибір спільного розв'язання або приблизного вирішення.

Вибір остаточного розв'язання або вирішення проблем.

Третій етап

Підбиття підсумків (підкреслення моментів, які мають важливе дидактичне значення).

Оцінка діяльності учнів.

Особливості кожного з названих етапів

Вступний етап. Найважливішим фактором ефективності проведення заняття є підбір опису ситуації, який педагог може знайти в таких джерелах:

- преса (статті, фейлетони, репортажі);
- е-ресурси;
- професійні документи;

**Особливості застосування проблемної ситуації у
навчальному процесі**

Виробниче навчання проводиться з метою закріплення одержаних первинних навичок та професійних умінь, оволодіння сучасною технікою, механізмами, інструментами, технологією, опанування прогресивних форм організації праці, здобуття необхідних практичних навичок самостійного та якісного виконання робіт.

Виробнича практика проводиться з метою вдосконалення набутих знань, практичних навичок для досягнення встановленого рівня кваліфікації з відповідних професій, спеціальностей та спеціалізацій, а також забезпечення соціальної, психологічної і професійної адаптації в трудових колективах.

Для виробничого навчання є характерними проблемні ситуації, в яких невідомим являються нові умови дії. Ситуації цього роду частіше всього використовуються при вивченні формування навичок, тобто на різних етапах вправлення. Вони виникають в тих випадках, коли у відомому способі дій ставиться таке завдання, в якому повинні бути знайдені нові умови регуляції дії. Особливо часто ситуація цього роду зустрічається при вивченні професійних навиків, коли необхідно передбачити не тільки основні способи виконання професійних дій, але й всі ті умови, в яких прийдеться їх виконувати.

Способами і прийомами створення проблемних ситуацій є такі:

спонукання учнів до порівняння, співставлення, протиставлення і узагальнення фактів, явищ та дій, у результаті яких може виникнути проблемна ситуація;

зіткнення учнів з логічними протиріччями (чи гаданими) між життєвими уявленнями про деякі факти, явища та науковими відомостями про ці факти;

ознайомлення учнів із задачами інших наук, які породжують навчальну проблему в науці, що вивчається (проблемні ситуації, які виникають на основі міжпредметних зв'язків);

зіткнення учнів з життєвими чи дослідними явищами і фактами, які потребують теоретичного пояснення чи нестандартних практичних дій;

розгляд парадокса, софізму;

висунення гіпотез та їх аналіз;

постановка дослідницьких і практичних завдань.

Проблемне навчання може здійснюватися на таких *рівнях*:

проблемний виклад навчального матеріалу, частково пошуковий шлях, дослідницький метод.

Сутність проблемного викладу матеріалу полягає в тому, що, створивши проблемну ситуацію, педагог не просто повідомляє кінцеві висновки науки, а відтворює певною мірою шлях до відкриття, розкриває внутрішні суперечності, шлях наукового пошуку.

Частково пошуковий шлях передбачає, що учень під керівництвом педагога діє самостійно. Педагог висуває проблему, разом зі учнями накреслює шлях її вирішення і ставить допоміжні запитання. Учні самостійно вирішують тільки окремі частини загальної проблеми, відповідають тільки на додаткові питання, які мають меншу частку проблемності.

Алгоритм

проведення вступного інструктажу під час уроку виробничого навчання на тему „ГО та ремонт сільськогосподарських машин”

Вправа: „Підготовка сільськогосподарських машин до роботи”

повідомлення теми і мети уроку;

цільова установка учнів на тему „Підготовка сільськогосподарських машин до роботи”;

перевірка З.У.Н. за матеріалами уроків, взаємопов'язаних з метою уроку і необхідних для його проведення;

пояснення характеру і призначення запланованої на уроці роботи;

пояснення нової теоретичної навчальної інформації;

демонстрація нових операцій і прийомів трудової діяльності;

ознайомлення учнів з матеріалами, інструментами та приладами, які вперше будуть застосовуватися на уроці, та правилами техніки безпеки при роботі з ними;

вивчення інструкційної та інструкційно-технічної (технологічної) документації;

пояснення та показ способів раціональної організації робочих місць учнів при виконанні завдань;

інформація про типові помилки та способи їх попередження;

опитування учнів та пробне виконання ними нових прийомів роботи з метою перевірки засвоєння матеріалу вступного інструктажу;

відповіді на запитання учнів.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма „Освіта”/Україна XXI століття/-К., 1994 р.
2. Концепція професійної освіти України - К., 1991.
3. Педагогічна книга майстра з виробничого навчання: Навч.-метод. посібник // Й.Г. Ничкало, В.П. Зайчук, Н.М. Розенберг та ін. за ред. Н.Г. Ничкало - 2-ге вид., допов., -К: Вища шк. 1994 р.
4. Савченко В.Й. Работа мастера в начальный период обучения. -К ЁС выш. школа 2002 г.
5. Селевко Г.К. Сучасні освітні технології: Учеб. посібник. М., 1998.
6. Скакун В.А. Преподавание курса „Организация й методика производственного обучения” - М. Выс.шк 2002 г.
7. <http://firstedu.com.ua> – Освіта і наука
8. <http://klasnaocinka.com.ua> – Образовательный портал „Класна оцінка”
9. <http://library.kpi.kharkov.ua> – Наукова бібліотека
10. <http://subject.com.ua> – Всі предмети Великий довідник школяра
11. <http://ukrkniga.org.ua> – UkrKniga.org.ua

Підходи до розв’язання проблемно-інтуїтивних ситуацій

Загалом, можна стверджувати, що процес розв’язання проблемно-інтуїтивних ситуацій має інтуїтивний, заснований на думках або раціональний характер.

Інтуїтивне розв’язання. Чисто інтуїтивне розв’язання – це вибір, зроблений тільки на основі відчуття того, що він правильний. Те, що ми називаємо „осянням” або „шостим почуттям”, і є інтуїтивне розв’язання. У складній ситуації можливі тисячі варіантів вибору. В учня, який покладається виключно на інтуїцію, з точки зору статистики шанси на правильне розв’язання без якого-небудь додатку логіки невисокі.

Розв’язання, засноване на думках. Це розв’язання, зумовлене знаннями або накопиченим досвідом. Людина використовує знання про те, що трапилося в схожих ситуаціях раніше, щоб спрогнозувати результат альтернативних варіантів вибору в існуючій ситуації. Спираючись на здоровий глузд вона вибирає альтернативу, яка принесла успіх в минулому.

Думка, як основа розв’язання корисна, оскільки багато які ситуації мають тенденцію до частого повторення. У цьому випадку раніше прийняте розв’язання може спрацьовувати знов не гірше, чим раніше (це основна перевага запрограмованого розв’язання).

Оскільки розв’язання на основі думки приймається в голові учня, він володіє таким значним достоїнством, як швидкість і оперативність його прийняття. Ймовірно, більш важливо, що однієї лише думки буде недостатньо для розв’язання, коли ситуація унікальна або дуже складна. Думку не можна співвіднести з ситуацією, яка дійсно нова,

оскільки в учня відсутній досвід, на якому він міг би заснувати логічний вибір. У складній ситуації думка може виявитися поганою, оскільки чинників, які необхідно врахувати, дуже багато для „неозброєного” людського розуму і він не в змозі їх всеохопити і зіставити.

Оскільки думка завжди спирається на досвід, надмірна орієнтація на останній зміщає рішення в напрямках, знайомих учням за їх колишніми діями. Через таке зміщення учень може упустити нову альтернативу, яка повинна була б стати більш ефективною, ніж знайомі варіанти вибору. Ще один важливий момент, що учень, понадміру притаманний думці і накопиченому досвіду, може свідомо і несвідомо уникати використання можливостей вторгнення в нові області, а така боязнь нового унеможливить подальший інтуїтивний та інтелектуальний його розвиток.

Адаптація до нового і складного, очевидно ніколи не буде простою справою. Не можна виключити небезпеку невдачі через неправильне розв’язання ситуації. Однак у багатьох випадках учень може істотно підвищити імовірність правильного вибору, підходячи до розв’язання раціонально.

Раціональне розв’язання. Головна відмінність між розв’язанням раціональним і заснованим на думках у тому, що перше не залежить від минулого досвіду. Раціональне розв’язання влаштовується за допомогою об’єктивного аналітичного процесу.

Розв’язання проблем це – процес, який передбачає не одиничне рішення, а сукупність варіантів вибору.

Існує два способи розгляду проблеми. Згідно з одним, проблемою вважається ситуація, коли поставлені цілі не досягнуті. Тобто учень дізнається про проблему тому, що не трапляється те, що повинно було трапитися.

предметних зв’язків у діяльності майстрів і викладачів спеціальних предметів (спеціальної технології).

У свою чергу, використання проблемних ситуацій на заняттях **дає змогу:**

активізувати пізнавальну діяльність учнів;

підвищити рівень мотивації;

розвинути вміння самостійно і творчо мислити та застосовувати здобуті знання у практичній діяльності;

пожвавити мовленнєву активність учнів;

забезпечити міцність набутих знань та вмінь.

Однак, поряд з цим має ряд **недоліків:**

потребує багато часу;

можливість відхилення від теми;

сильна залежність від групи, рівня її підготовки;

ймовірність затвердитися в хибній позиції;

можливе виникнення роздратування.

Висновки

Вступний інструктаж на уроках виробничого навчання: є формування в учнів основ професійної майстерності в області визначеної професії або групи професій, закріплення отриманих учнями первинних навичок та професійних умінь самостійного виконання робіт, оволодіння сучасною технікою, механізмами, інструментами, технологією, опанування передовими формами організації праці.

Специфічною особливістю процесу виробничого навчання є поєднання навчання учнів у спеціально організованих, у тому числі змодельованих умовах (навчальні майстерні, навчальні лабораторії, полігони, навчальні господарства, тренажери, навчальні установки і т.д.), і в умовах виробництва. На рівні з дидактичними засобами особливе значення має учбово-матеріальне оснащення учбово-виробничого процесу: обладнання, робочі і контрольно-вимірювальні інструменти, прилади, технічна документація і т.д.

Всі ці специфічні особливості, що характеризують процес виробничого навчання, необхідно враховувати при визначенні конкретного змісту, форм, методів і засобів виробничого навчання учнів, тобто системи.

Процес виробничого навчання відбувається на основі тісної взаємодії теорії і практики. Практичні уміння і навички формуються на основі знань, що поглиблюються, вдосконалюються. Це визначає необхідність, по-перше, координації вивчення спеціальних предметів і виробничого навчання таким чином, щоб теорія випереджала практику, по-друге, високого рівня спеціальних знань майстрів виробничого навчання, по-третє, наявність тісних між

Потім під час розв'язання згладжуються відхилення від норми. Однак дуже часто майстри розглядають як проблеми тільки ситуації, в яких повинне щось статися, але не сталося.

Повністю визначити проблему часто важко, оскільки всі елементи розв'язання взаємопов'язані. У складній проблемі можуть існувати десятки взаємозв'язків. Тому правильно визначити проблему значить наполовину вирішити її. Хоч це не зовсім так. Діагностування проблеми саме по собі стає процедурою з декількох кроків з прийняттям проміжних розв'язків.

Основоположною фазою в діагностуванні складної проблеми є усвідомлення і встановлення ознак ускладнень або можливостей, що є. Виявлення ознак допомагає визначити проблему в загальному вигляді. Це сприяє також скороченню числа чинників, які потрібно враховувати стосовно до розв'язання. Однак загальна ознака **типу низької продуктивності сільськогосподарської машини** зумовлена багатьма чинниками. Тому, як правило, доцільно уникати негайної дії для усунення ознак, до чого схильні деякі учні. Учень повинен глибоко проникнути в суть для виявлення причин неефективності машини.

Для виявлення причин виникнення проблеми необхідно зібрати і проаналізувати внутрішню і зовнішню (відносно машини) інформацію, що вимагається. Таку інформацію можна збирати на основі формальних методів, використовуючи, наприклад, аналіз техніко-технологічної документації, комп'ютерне діагностування, опитування працівників. Інформацію можна збирати і неформально, ведучи бесіди про проблему, що склалася і роблячи особисті спостереження.

Збільшення кількості інформації не обов'язково підвищує якість розв'язання. Іноді навіть майстри

страждають від надлишку інформації, що не відноситься до справи. Тому в ході спостережень важливо бачити відмінності між релевантною і недоречною інформацією та уміти відділяти одну від іншої. Релевантна інформація це дані, що стосуються тільки конкретної проблеми, машини, мети або періоду часу. Оскільки релевантна інформація основа розв'язання, то необхідно домагатися її максимальної точності і відповідності проблемі.

Методика проведення вступного інструктажу

Майстер виробничого навчання, конкретизуючи і поглиблюючи теоретичні знання, набуті учнями на уроках спецтехнології, демонструє нові операції і прийоми трудової діяльності, організовує тренувальні вправи для перевірки доступності і посильності нової навчальної інформації – проводить вступний інструктаж.

Вступний інструктаж – сукупність методів і прийомів виробничого навчання, які використовуються на початку занять з метою підготовки учнів до активного, безпомилкового і свідомого виконання практичних завдань.

Мета проведення вступного інструктажу полягає у дотримуванні правил внутрішнього розпорядку майстерні, дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей, знати і виконувати правила поведінки з устаткуванням та механізмами при виконанні лабораторних та практичних робіт.

Вступний інструктаж проводиться з усіма учнями, з повним поясненням заходів безпеки.

Алгоритм проведення вступного інструктажу

повідомлення теми і мети уроку;
цільова установка учнів;

Аналіз конкретних ситуацій (case method)

Аналіз конкретних ситуацій – один з методів активного навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності робітників. Цей метод передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Проблемна ситуація – усвідомлена людиною ситуація існування протиріччя між поставленою метою й можливістю її досягнення. Головна мета навчальної проблемної ситуації – викликати пізнавальний інтерес в учнів, спрямувати їхню розумову діяльність. Проблемна ситуація може бути надана на початку розгляду навчальної теми й використовуватися як основа для вивчення матеріалу. У процесі пояснення матеріалу можна запропонувати учням логічні запитання, відповіді на які потрібно під час роботи або після самостійного опрацювання. Проблемну ситуацію можна також розглянути після вивчення окремого питання або цілої теми. У такому разі це сприятиме узагальненню та систематизації матеріалу.

Використання методу аналізу конкретних ситуацій рекомендується для поглиблення знань із теми, установлення зв'язку теорії та практики, формування вмінь учнів аналізувати ситуацію, робити висновки, приймати відповідні рішення, вести конкретну продуктивну діяльність у нетипових або непередбачуваних ситуаціях (Додаток 2).

не враховується відсутність умінь і навичок учнів у користуванні навчально-інструктивною і технологічною документацією;

не беруться майстром до уваги порушення учнями правил організації робочих місць та техніки безпеки;

формально проводяться цільові обходи;

не робиться міжопераційний контроль якості виконуваних робіт;

не оголошуються критерії оцінювання виконаних робіт.

Заключний інструктаж – підведення підсумків виконання учнями трудових завдань з використанням сукупності методів виробничого навчання, які застосовувались на уроці; об'єктивне оцінювання підсумків їх практичної діяльності.

Основна мета цього інструктажу – на основі фіксації досягнень і недоліків показати учням, чому вони навчилися на уроці, оцінити рівень їх досягнень і творчої активності.

Проведення заключного інструктажу передбачає:

аналіз уміння учнів застосовувати нову навчальну інформацію, яку отримали на уроці;

аналіз причин помилок учнів та застосування засобів їх усунення;

повідомлення та обґрунтування оцінок, отриманих учнями на уроці;

аналіз додержання правил безпеки праці, організації робочих місць учнів;

розглядання випадків нераціонального використання урочного часу;

видача домашнього завдання з інструкцією про способи його виконання.

перевірка знань, умінь і навичок за матеріалами уроків, взаємопов'язаних з метою уроку і необхідних для його проведення;

пояснення характеру і призначення запланованої на уроці роботи;

пояснення нової теоретичної навчальної інформації;

демонстрація нових операцій і прийомів трудової діяльності;

ознайомлення учнів з матеріалами, інструментами і приладами, які вперше будуть застосовуватися на уроці, та з правилами техніки безпеки при роботі з ними;

вивчення інструкційної та інструкційно-технічної (технологічної) документації;

пояснення та показ способів раціональної організації робочих місць учнів при виконанні завдань;

інформація про типові помилки та способи їх попередження;

опитування учнів та пробне виконання ними нових прийомів роботи з метою перевірки засвоєння матеріалу вступного інструктажу;

відповіді на запитання учнів (Додаток 1).

Типові недоліки проведення вступного інструктажу:

неправильно визначено структуру інструктажу;

матеріал інструктажу не ув'язаний з матеріалом загальнотехнічних і спеціальних дисциплін та попередніх уроків виробничого навчання;

дублювання навчального матеріалу спецпредметів;

не проводиться або проводиться методично та технічно неправильно показ трудових прийомів, дій, рухів та пояснення технологічного процесу в цілому;

не використовується або використовується методично неправильно навчально-інструкційна та технологічна документація;

не використовується або використовується педагогічно і технічно неправильно наочні прилади, технічні засоби навчання;

не використовуються або недостатньо використовуються новинки техніки, технології, передового досвіду;

не проводиться або проводиться тільки шляхом усного опитування перевірка доступності і посильності нового навчального матеріалу;

не демонструється раціональна організація робочих місць під час виконання трудової діяльності;

не проводиться відповідь на запитання учнів.

Поточний інструктаж – сукупність методів виробничого навчання, при використанні яких інструктивна діяльність майстра орієнтована на диференційний та індивідуальний підхід до учнів під час закріплення ними нової навчальної інформації шляхом її застосування у самостійній практичній діяльності.

Основна мета цього структурного елемента уроку виробничого навчання – формування, закріплення та удосконалення умінь і навичок трудової діяльності.

Реалізація поточного інструктажу передбачає:

видачу завдань для самостійної роботи учнів;

пояснення послідовності виконання завдань;

закріплення учнів за робочими місцями;

повідомлення про критерії оцінювання практичної діяльності учнів;

індивідуальний поточний інструктаж шляхом проведення цільових обходів робочих місць учнів.

Приблизні цілі обходів робочих місць:

перевірка правильності організації робочих місць учнів та додержання ними правил техніки безпеки;

перевірка правильності виконання учнями нових прийомів та технологічного процесу виконання робіт;

перевірка умінь користування кресленнями, інструкційними та технологічними картами;

надання допомоги учням;

перевірка ходу виконання робіт (міжопераційний контроль);

перевірка якості роботи учнів та виконання ними норм часу;

приймання та оцінка робіт.

Рекомендації майстру при проведенні поточного інструктажу:

вникати у роботу кожного учня, не випускаючи с поля зору роботу всієї групи;

розвивати в учнів здібності аналізувати свою роботу; заохочувати учнів до самостійності та свідомої активності;

спостерігати за раціональним використанням учнями робочого часу;

заохочувати учнів до самоконтролю, формувати уміння знаходити причини помилок та засоби їх усунення;

виховувати в учнів звичку правильної організації робочого місця та забезпечення безпечних умов праці.

Типові недоліки проведення поточного інструктажу:

немає чіткої системи практичної діяльності учнів;

немає чіткої системи в організації поточного інструктування учнів;

не застосовуються або недостатньо застосовуються методичні засоби розвитку в учнів самостійності та технічного мислення;